

Kasvinsuojelun neuvottelukunnan ja kasvinsuojeluineneuvottelukunnan alainen työryhmä: Kansainvälisen kasvikaupan kasvintuhoojariskien ratkaisuja selvittävä työryhmä.

Tehtävä: Kansainvälisen kasvi- ja kasvimateriaalikaupan vaiheiden selvittäminen ja sellaisen mekanismin suunnittelu, joka minimoisi kansainvälisen kasvi- ja kasvimateriaalikaupan mukana leviävien tuhonaiheuttajien aiheuttaman riskin.

Ehdotettu aikataulu: Työryhmä raportoi neuvottelukunnille vuoden 2016 ensimmäisessä kokouksessa.

Työryhmän ehdotus neuvottelukunnille 8.2.2016:

KANSAINVÄLISEN KASVI- JA KASVIMATERIAALIKAUPASSA LEVIÄVIEN TUHONAIHEUTTAJIEN AIHEUTTAMAT RISKIT JA NIIDEN MINIMOIMINEN VAPAAEHTOISIN TOIMENPITEIN

TAUSTA

Suomessa metsät ovat erittäin merkittävä taloudellisen ja muun hyvinvoinnin lähde. Ne kattavat noin 26,2 miljoonaa hehtaaria eli 86% maamme maapinta-alasta, sisältävät suuren osan maassamme elävästä biodiversiteetistä, toimivat ihmisten virkistykseen ja hyvinvoinnin lähteenä sekä ovat perustana noin viidennekselle maan vientituloista. Suomen metsätalouden perusta on kuitenkin poikkeuksellisen kapea, sillä puustostamme peräti 96 prosenttia on joko kuusia, mäntyjä tai koivuja. Sitä merkittävä osa Suomen taloudesta on riippuvainen vain kahden puulajin kasvusta ja terveydestä.

Kuusella ja mänyllä on monia kotoperäisiä tuhonaiheuttajia, kuten juurikäävät tai kirjanpainaja, jotka aiheuttavat vuosittain merkittäviä taloudellisia tappioita. Niiden lisäksi metsiämme uhkaavat vierasperäiset tuhonaiheuttajat, joiden maahan saapumista tai niiden aiheuttamia vahinkoja on vaikea ennustaa. Muualta maailmasta tiedetään kuitenkin, että pahimmillaan tällaiset tuhonaiheuttajat (esimerkkeinä hollanninjalavatauti tai kastanjansurma) voivat käytännössä hävittää kokonaisia puulajeja sukupuuton partaalle. Suomessa tällainen metsäntuhooja voisi hävittää enimmillään jopa 50 (mänty), 30 (kuusi) tai 16 (koivut) prosenttia maamme puuvarannosta.

Rajat ylittävän kasvikaupan riskit tiedostetaan hyvin, ja niitä varten on sovittu kansainvälisistä pelisääntöistä. Ne lähtevät siitä, että kunkin lähtömaan viranomainen varmistaa kasvinterveystodistuksella sen, ettei vietävissä kasvierissä ole vaarallisia kasvintuhoojia ja ne ovat muutenkin terveitä (kansainvälinen kasvinsuojelun yleissopimus IPPC). Näiden pelisääntöjen mukaan myös kunkin

maan viranomainen (Suomessa Evira) tekee tuontikasvien kasvinterveystarkastuksen. EU:n sisämarkkinoilla on käytössä kasvipassi, jonka käyttöoikeuden toimijalle antaa kunkin jäsenmaan viranomainen. Sen on tarkoitus osoittaa, ettei myyntiin tarkoitetuissa kasvierissä ole erikseen lainsäädännössä määritettyjä vaarallisia kasvintuhoojia (karanteenilajeja).

Huolimatta viranomaisvalvonnasta tiedetään vierasperäisten tuholaisten ja taudinaiheuttajien määrän kasvavan kiihtyvästi. Nykyisin ylivoimaisesti tärkein väylä niiden liikkumiselle maasta ja maanosasta toiseen on kasvien ja kasvit tuotteiden kauppa. Ongelman ehkäisemiseksi ovat maailman metsätautien tutkijat antaneet Montesclarosin julistuksen, jonka mukaan metsäpuiden tautien tutkijoina he toteavat kansainvälisen kasvimateriaalikaupan lisäävän metsien terveysriskejä koko maapallolla. Tämä näkemys perustuu siihen, että viime aikoina on luonnonmetsiin ja puuviljelmille ilmaantunut ennennäkemättömän paljon vieraslajisia taudinaiheuttajia ja tuholaisia. Siksi tutkijat ehdottavat, että kaikki suuren riskin mutta vähäisen kokonaistaloudellisen hyödyn aiheuttava kasvien ja kasvit tuotteiden kansainvälinen kauppa vähitellen lopetetaan.

Koska tutkijoiden ehdottaman vähämerkityksellisenkin kansainvälisen kasvikaupan lopettaminen on hyvin epätodennäköistä nykyisessä vapaata kauppaa arvostavassa maailmassa, ovat tutkijat esittäneet myös uudenlaisia lähestymistapoja, kuten kansainvälistä lisenssijärjestelmään perustuvaa mekanismia, jonka kautta kasvikaupan seurauksena aiheutuneiden tuhojen hinta siirtyisi tuontikasvien kauppahintoihin jolloin niiden paikallista tuotantoa vastaan suuntautuva epäsuora subventio poistuisi. Tämän mekanismin käyttöönottoa ehdotettiin maa- ja metsätalousministeriön kansliapäällikkö Jaana Husu-Kalliolle 22.1.2014, joka ehdotuksen seurauksena pyysi kasvinsuojelun neuvottelukuntaa selvittämään toimijoiden vapaaehtoisia toimia ongelman ratkaisemiseksi samaan tapaan kuin on tehty eläintuotannon tautiriskin torjumiseksi alan omilla päätöksillä.

Työryhmän toimeksiannon mukaisten vapaaehtoisten toimien tehon kannalta suurin ongelma on metsäntuhoojien leviämiskanavien ja toimijakentän monimuotoisuus, joka on moninkertainen verrattuna eläintuotannon toimijakenttään. Itse metsäalan taimituotanto on hyvin organisoitua, mutta tuhonaiheuttajia voi levittää kaikenlainen kasvikauppa koristekasvien maahantuojista yksityisiin turisteihin ja jopa kasvimateriaaliin pakattu mikä tahansa muu tavara. Siksi on käytännössä mahdollista, että kaikki toimijat saataisiin mukaan vapaaehtoistoimintaan. Siten vapaaehtoiset toimet eivät tule poistamaan metsätuho-riskiä kokonaan, vaikka tässä esitetyt toimet todennäköisesti vähentäisivätkin ongelman suuruutta.

TIETO JA OSAAMINEN

Kansainvälisen kasvikaupan Suomen metsille ja metsätaloudelle aiheuttaman riskin vähentämisen edellytyksenä on riittävä aiheeseen liittyvän tiedon ja osaamisen taso kaikilla käytännön toimijoilla.

Siksi työryhmä ehdottaa sellaisen uudistuvan informaatiopaketin luomista, joka sisältää joko suoraan kirjoitettua tietoa tai linkkejä muualta internetistä löytyvään aineistoon. Tietoa on tarjottava esimerkiksi riskikasveista ja kasvimateriaalista, kasvintuhoojien kulkeutumismäälistä, taimien kotimaisuusasteesta sekä riskinarvioinneista.

Työryhmä ehdottaa internetiin tehtäväksi palvelua (portaali), johon on koottu keskeiset kasvikaupan riskeihin vaikuttavat asiat kysymyssarjan muotoon. Kysymyssarjan perusteella kukin toimija voi tarkastaa helposti oman ja työntekijöidensä osaamisen kasvikaupan riskeihin liittyen. Kysymyspatteriston läpi käytyään työntekijät saavat sovelluksesta palautteen osaamisensa tasosta ja kehittämistarpeesta sekä - mikäli osaaminen on riittävällä tasolla - todistuksen (kasvinterveyskortti) kysymyssarjan hyväksyttävästi suorittamisesta. Tarkoituksena on, että yritykset voisivat hyödyntää kasvinterveyskorttia markkinoinnissa ja koulutuksessa.

Työryhmä ehdottaa edelleen, että internetiin luotaisiin keskustelufoorumi, jossa alan toimijat pysyvät käymään keskustelua kasvikaupan riskeihin liittyvistä kysymyksistä. Tälle foorumille toimitettaisiin myös kaikki kansainväliseen kasvikauppaan liittyvä uusi tieto samalla kun se laitetaan pysyvämmiin edellä mainitun informaatiopaketin yhteyteen.

Kansainvälisen kasvikaupan toimijoille on tarjottava tietoa portaalin lisäksi myös muuta kautta. Tiedotuksen tärkeitä kohderyhmiä ovat Eviran rekisteriin kootut alan toimijat. Lisäksi olisi pyrittävä vaikuttamaan kuluttajiin ja suureen yleisöön, jotta he osaisivat huomioida kasvinterveyden riskit omissa kasvihankinnoissaan ja kasvien ylläpidossa.

TOIMENPITEET

Internetportaali

Luodaan ja ylläpidetään internetportaali, jonka tehtävänä on tukea tiedonsaantia kansainvälisen kasvikaupan riskeistä. Se voidaan rakentaa esimerkiksi ViherRiski -hankkeen yhteydessä esille tulleen virtuaalisen viherketjuidean muotoon. Se on toimijoiden yhteistyössä tuottama tietoaalusta ideaalisesta toimintaketjusta, jossa kasvinterveysriskien hallinta on hoidettu hyvin ja joka sisältää linkit kasvinterveyden kannalta tärkeän tiedon lähteille. Siitä jokainen alan toimijaryhmä löytää ohjeet oman toimintansa mukaan räätälöidylle kasvinterveysriskien hallinnalle, jossa on myös huomioitu koko ketjun toimintatapa ja kommunikointi. Tuotettu tieto siivilöityy tarpeiden mukaan ja sisältää vain oleellisen.

Avattava internetportaali sisältäisi linkit edellä kuvattuun uudistuvaan informaatiopakettiin, kasvinterveyskorttisovellukseen ja keskustelufoorumiin.

Viestintä

Kansainvälisen kasvikaupan toimijoille on tarjottava tietoa portaalin lisäksi myös muuta kautta. Tässä voidaan hyödyntää Eviran rekisteriä, johon on koottu alan toimijat. Lisäksi portaalissa tulee olla Eviralle menevä ilmoituslinkki, jonka kautta on mahdollista ilmoittaa havaituista kasvinterveysriskeistä viranomaisille. Eviralla on jo nykyisin vastuuhenkilöt eritoimintasektoreille, mikä tarjoaa erinomaisen lähtökohdan toimijoille suunnattavalle tiedotukselle.

Toimijoiden ohella olisi pyrittävä vaikuttamaan kuluttajiin ja suureen yleisöön. Esimerkiksi TV:n puutarhaohjelmiin pitäisi pystyä vaikuttamaan siten, etteivät ne kannustaisi ihmisiä riskikäyttäytymiseen. Myös luonto-ohjelmat ovat erityisen tehokas viestintäväline monenlaisille kohderyhmille. Ulkomaisille puutarhamessuille ryhmämatkoja tekeville matkailijoille tulisi tarjota tietoa tuliais kasvien aiheuttamista riskeistä antamalla esite heti bussiin noustessa. Samansuuntainen toimenpide on lakiin tulossa oleva muutos, jossa on määrätty kaikkiin satamiin pakolliseksi esite kasvinterveystestä.

Viestin läpi saamiseksi olisi hyvä käyttää viestinnän ammattilaisia, koska sanoma on muotoiltava kullekin kohderyhmälle erikseen: eri väestöryhmien tavoittamiseksi olisi hyödynnettävä sekä perinteistä että sosiaalista mediaa.

Markkinoinnin hyödyntäminen

Kasvikaupan riskien välttämiseksi tulisi tehdä markkinointikeino. Esimerkiksi sertifikaatteihin olisi mahdollisuuksien mukaan lisättävä kasvitautiriskin minimoimiseen tähtäviä vaatimuksia siten, että toimijoiden koko tuotantoketju on käyty läpi mukaan lukien kasvatuspaikat ja kasvatusalustat. Esimerkiksi jo nyt käytössä olevassa Laatutarha sertifikaatissa on kasvinterveysesilementti. Keskeistä sertifikaattien toiminnalle on niihin liittyvä tarkastusintensiivisyys sekä niihin liittyvien merkintöjen tunnettuus: tuntemattomalla merkillä ei ole merkitystä kuluttajavalinnoissa.

Kasvien kotimaisuutta voitaisiin käyttää myyntivalttina nykyistä enemmän. Sen arvioinnissa olisi huomioitava koko tuotantoketju sisältäen kasvatusalustan ja muun kasvin mukana tulevan materiaalin.

Edellä mainittu kasvinterveyseskortti ei yksinään toimi kilpailuvalttina, mutta sen käyttöä voisi tehostaa liittämällä se yhteen Eviran tarkastustoimintaan. Tarkastuksia voitaisiin vähentää yrityksissä, joissa kasvinterveyseskortti on käytössä henkilöstön koulutuksessa. Näin kasvinterveyseskorttia käyttäville yrityksille tulisi säästöjä tarkastusmaksuista ja siten kannuste ottaa se käyttöön.

Julkisissa hankinnoissa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota metsätuhoriskien vähentämiseen. Kilpailutuksessa tulisi edellyttää sen osoittamista, että kasvit ovat tietyistä kasvintuhoojista vapaita.

Toimintaohjeistus

Vaarallisten kasvintuhoojien tunnistuksen ja riskinhallinnan toimintaohjeistusmateriaali on jaettava vuosittain keskitetysti etujärjestöjen kautta taimistoille ja puutarhamyymälöihin. Näiden materiaalien osalta hyödynnetään Eviran jo olemassa olevaa ohjeistusta internetissä. Sen saavutettavuutta parannetaan linkittämällä ne suoraan edellä mainittuun internetportaaliin. Tämä edellyttää Eviran ja portaalin ylläpitäjien välistä toimivaa yhteydenpitoa.

Riskinarviointi

Työryhmä katsoo, että viranomaiset huolehtivat siitä että riskit on arvioitu ja merkittävät uhat on huomioitu lainsäädännössä. Viranomaistoiminnan lisäksi olisi luotava riskiluokittelua esim. viheralueiden suunnittelijoiden käyttöön, jolloin toimijat voisivat tilata toimintaansa liittyviä riskinarviointia ja siten välttää suuririskisiä kasvilajeja ja käyttää niiden sijasta turvallisempia.

VASTUUNJAKO

Viranomaisilla ja julkisilla toimijoilla (Evira, Luke ja ministeriö) on vastuu ajantasaisen tiedon välittämisestä päävastuullisille toimijoille. Lisäksi ne tarjoavat neuvoja ja ohjeistusta tarvittaessa.

Etujärjestöt ovat luontevimpia tahoja kehittämään ja ylläpitämään kasvinterveyden riskejä vähentäviä vapaaehtoisia keinoja. Niiden tulisi keskenään sopia todellisesta tai virtuaalisesta toimistosta, joka huolehtii tarvittavista toimenpiteistä.

Työryhmä näkee, että kansainvälisen kasvikaupan metsätaloudelle aiheuttaman riskin vapaaehtoisia toimia toteuttamaan ja koordinoimaan olisi luotava toimisto tai muu elin, jonka tehtävänä olisi vastata tarvittavien toimenpiteiden tekemisestä tai koordinoinnista sekä ylläpidosta. Tämä edellyttäisi toimijakentän hajanaisuuden vuoksi julkista ja/tai alan keskeisten toimijoiden rahoitusta.

Liite: Vierasperäiset metsäpuiden tuhonaiheuttajat
